

Ria van den Brandt

'Ik was mijn houvast helemaal kwijt'

Getuigen van Theresienstadt

In samenwerking met
Guido Abuys

‘Ik was mijn houvast helemaal kwijt’

Getuigen van Theresienstadt

Ria van den Brandt

‘Ik was mijn houvast helemaal kwijt’

Getuigen van Theresienstadt

in samenwerking met Guido Abuys
Herinneringscentrum Kamp Westerbork

Coverfoto: © Beeldbank WO2 – NIOD, 67835, aankomst van een transport
Nederlandse Joden in Theresienstadt, 1944. De foto is waarheidsgetrouw ingekleurd.

© 2021 Uitgeverij Verbum, Ria van den Brandt (Radboud Universiteit)
en Guido Abuys (Herinneringscentrum Kamp Westerbork)
ISBN 9789493028579

Meer informatie: verbum.nl

INHOUDSOPGAVE

EEN HERDENKING.	7
I. 'EEN SOORT HOPLA-TREIN NAAR THERESIENSTADT'.	31
De Transporten XXIV/2 tot en met XXIV/6	
II. 'IN EEN GOEDERENTREIN GESTOPT'.	57
Herinneringen aan Transport XXIV/7	
III. 'EEN ALLERJAMMERLIJKSTE INDRUK'	107
Theresienstadt van januari tot augustus 1944	
IV. 'HET LEEK NET ALSOF HET EEN SOORT HIERNAMAALS WAS'.	147
Theresienstadt in de late zomerdagen van 1944	
V. 'VRESELIJK ANGSTIGE TIJD'	159
De herfsttransporten in Theresienstadt	
VI. 'ZÓVEEL IN THERESIENSTADT GEDAAN'	179
Werken in Theresienstadt	

VII.	‘DAT ZIE IK NOG PRECIËS VOOR ME’	209
	Terugkomende verhalen	
VIII.	‘... DAAR WAS IETS VAN CULTUUR’	235
	Herinneringen aan het culturele leven	
IX.	‘MET EEN PERSONENTREIN NAAR ZWITSERLAND’	275
	Een vervroegde bevrijding in februari 1945	
X.	‘JE WIST NIET WAT ER VERDER GING GEBEUREN’	295
	De laatste maanden in Theresienstadt	
XI.	‘DE RUSSEN ZIJN ER!’	315
	De bevrijding van Theresienstadt	
XII.	‘DIE HELE REPATRIËRING HEEFT LANG GEDUURD’	341
	De moeizame terugkeer naar Nederland	
	PERSONENREGISTER	381
	LIJST MET INTERVIEWS	387
	LITERATUURLIJST	393

EEN HERDENKING

Op vrijdag 20 juni 2008 vond er in Theresienstadt een bijzondere gebeurtenis plaats. Op de voormalige *Bahnhofstrasse*, bij de meest zuidelijke poort van de Hamburger kazerne, werd een gedenkplaque aan de gevel onthuld. Op deze steen lezen we de volgende tekst:

Ter herinnering aan ongeveer 5000 joden die vanaf 1943 vanuit Nederland naar Theresienstadt zijn gedeporteerd. Zij kwamen vanuit de treinen via deze poort de Hamburger Kazerne binnen. Velen van hen woonden hier gedurende hun gevangenschap.

Een deel werd gedeporteerd naar een vernietigingskamp.

Een deel stierf hier.

Een deel overleefde.

Het Koninkrijk der Nederlanden 2008

De zwarte natuursteen gedenkt met bronzen letters de 4887 uit Nederland afkomstige Joden, die tijdens de Tweede Wereldoorlog in doorgangskamp Theresienstadt gevangen hebben gezeten. De gevel waar de gedenksteen is aangebracht, is nabij de voormalige *Schleuse* of 'sluis', destijds gesitueerd in deze zuidelijke poort van de Hamburger kazerne. Vanaf juni 1943 kwamen op deze plek alle treinen aan.¹ Daar werden de gevangenen naar binnen 'gesluisd' en geregistreerd. Van daaruit werd een deel van hen ook weer naar Auschwitz en andere kampen gedeporteerd.

1 Tot juni 1943 kwamen de transporten aan in het station van Bauschowitz (Bohusovice). Van daaruit gingen de gevangenen te voet verder naar Theresienstadt. Het was een tocht van ongeveer drie kilometer. Zie: Adler 1960, 266-282, 266.

Bij de herdenkingsbijeenkomst op 20 juni was een dertigtal personen aanwezig. Tot de gasten behoorden oud-kampbewoners van Theresienstadt. Daarnaast waren er afgevaardigden van het Herinneringscentrum Kamp Westerbork, het Nederlands Auschwitz Comité alsook vertegenwoordigers van de regering en de Joodse gemeenschap. Ambassadeur Jan Lucas van Hoorn, Puck Huitsing van het Ministerie van vws en opperrabbin Jacobs spraken woorden en gebeden uit. De sprekers waren opvallend bescheiden in hun toespraken. Immers: niet zij, maar hun toehoorders waren de ervaringsdeskundigen. De toehoorders, ooit gevangenen van Theresienstadt, hadden hun eigen herinneringen aan het kamp, of soms juist ook niet, omdat zij als zuigeling in het kamp waren terechtgekomen.

Later die dag, wandelend door Theresienstadt, kwamen de verhalen los, of misschien eerder: brokstukken van verhalen. Op dat moment, in 2008, was de bevrijding alweer meer dan 63 jaar geleden. Waar sommige gebeurtenissen altijd waren bijgebleven, daar waren andere door de jaren heen vervaagd en vervormd. Er ontstonden speurtochten naar toenmalige verblijfplaatsen. Lang niet alles was gemakkelijk terug te vinden. Staande in het museum, bij een gereconstrueerde slaaphoek, vertelde een getuige dat haar slaapplek er destijds inderdaad wel zo had uitgezien, maar dat de geur in 1944 heel anders was. Theresienstadt was als kamp heel vies: vergeven van de wantsen (bedluizen) en van de stank.

Ria van den Brandt

'Ik was mijn houvast helemaal kwijt'

Getuigen van Theresienstadt

In samenwerking met
Guido Abuys

Tijdens de Tweede Wereldoorlog deporteerden de nazi's bijna 5000 Joden vanuit Nederland naar het doorgangsetto Theresienstadt in Tsjecho-Slowakije. De meeste transporten vertrokken vanuit kamp Westerbork, waar veel gevangenen dachten dat Theresienstadt een 'bevoorrecht' kamp was. Philip Mechanicus geloofde deze propaganda niet: Theresienstadt zou 'het neusje van de zalm' zijn, maar 'de zalm stinkt'.

Hoezeer de zalm destijds stonk, wordt duidelijk in dit boek, gebaseerd op interviews met drieënveertig getuigen van Theresienstadt. Voor het eerst in de Nederlandse geschiedschrijving van de Holocaust wordt het verhaal van Theresienstadt met zoveel verschillende stemmen verteld.

De interviews in dit boek zijn afgenomen in samenwerking met Herinneringscentrum Kamp Westerbork.

9 789493 028579

